

הלכות בית הכנסת סימן קנג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לה]

הינו, ששלו קצת הבנין את הבית-הכנסת על דעתו⁽⁴⁹⁾.

(54) וכתב הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"ג סי' כד) שנראה שיש להסתמך על דברי ספר הקובץ, ולהתיר למכור ספר תורה פסול לבית כנסת אחר, על ידי חברי ההנהלה שבחרו רוב אנשי הקהילה לנהל את ענייני הקהילה וברשות רב הקהילה [כשרק אנשי המקום והחברים תרמו לקניית הספר תורה], ובכסף שיתקבל רשאים לפרוע את חובות הקהילה.

[משנ"ב ס"ק לט]

ונמקרת על פיהם לכד, ולא בעינן דעת הנותן בזה כלל⁽⁵⁵⁾.

(55) ויחיד שהניח לקהל להתאסף בביתו ולהתפלל, כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת אר"ח סי' יז) שחשוב הדבר כדרך אקראי, כיון שיכול למחות בהם בכל זמן מלהיכנס לביתו, ואין בזה קדושת בית הכנסת.

ומ"מ, גם אם לא הקדישו בפה, כתב הנודע ביהודה (שם) שאם ניכר מתוך מעשיו שהקדישו, כגון שייחד חדר בביתו וכתב על הכתלים כמה תחינות ובקשות עם שמות שאינם נמחקים, כדרך בתי כנסיות, יש לחדר זה דין בית כנסת שנתן היחיד לקהל, שכיון ששוב אינו יכול לסתור חדר זה ולעשות בו שימוש אחר, מוכח שהקדיש אותו לעולם.

[משנ"ב ס"ק מא]

דורצה לומר, כשכנאו עקשו אחרת, אכל פשיט להם שני פתי קנסיות מקדם, אסור למכר אחר⁽⁵⁶⁾.

(56) ולסתור אחד מהם, כתב המג"א (ס"ק טז) שמותר, משום שאף לאחר סתירת האבנים עדיין עומדות בקדושתן, מה שאין כן במכירה, שנפקעת קדושתן לגמרי. ובזמנינו, שעושים הכתלים מיציקות בטון, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' מא אות ב) שיש לדון שאף לדעת המג"א עדיף למכור, כי אם יסתרו את הכתלים יאבד הבנין את כל שווי, ושונה הדבר מזמנם שהיה הבנין בנוי מאבנים, ואף אם היו סותרים את הכתלים עדיין נשאר לאבנים ערך ממזני.

[משנ"ב ס"ק שם]

אכל להט"ז בריש סימן קנב מתר אפלו באפן זה⁽⁵⁷⁾.

(57) ובביה"ל שם (ס"א ד"ה שלא) כתב, שמפשות לשון הרמ"א משמע כהט"ז, וסיים שאין להחמיר כמג"א.

[משנ"ב ס"ק שם]

כתבו האחרונים, דאפלו בכרפים היקא דכנאו אחרת טובה מתר לקטר הראשונה, דודאי פלי עלמא ניקא להו בזה⁽⁵⁸⁾.

(58) וביאר הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ד עמ' כב ד"ה והנה), שכיון שבנו מלכתחילה את בית הכנסת החדש על דעת לסתור את הישן, אין שום איסור לסתורו, משום שחשוב הדבר כאילו פקעה הקדושה מבית הכנסת הישן וחלה על החדש.

[משנ"ב ס"ק לו]

ואם בפרוש פלו בדעת היחיד שיכול למכר ויעשה מה שיחצה בלא הסכמתם, אין צריך לעשות בהסכמתם⁽⁵⁰⁾.

(50) ולענין בתי מדרש של צדיקים בזמנינו, עיין מה שכתבנו להלן ס"ק נט.

[משנ"ב ס"ק לז]

וצין לקמן בסעיף י⁽⁵¹⁾ ובסימן קנד סעיף ג כמשנה ברורה ובאור הלכה⁽⁵²⁾.

(51) שכתב בביה"ל שם (ד"ה ויש), שבביאור הגר"א משמע שלדעת הרמב"ם אפילו את המעות שקיבלו עבור התשמישי קדושה אסור להוציא לדבר חול, אפילו כשנמכרו על ידי שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, ורק במכירת בית כנסת הותר דבר זה, וראה שם שהביא שהפמ"ג כתב שאי אפשר לבאר כן בדעת הרמב"ם, ושבוש"ע (יר"ד סי' רפב סי"ז) משמע שלכולי עלמא מותר להוציאן לחולין.

(52) שם הביא מחלוקת ראשונים אם יש אופן להפקיע קדושת תשמישי קדושה, ולהלכה כתב (בביה"ל ד"ה תשמישי) שקשה להקל בדבר, כיון שרוב הראשונים מחמירים שאי אפשר להורידם מקדושתם בכל אופן שהוא, וכן דעת הגר"א.

[משנ"ב ס"ק לח]

כל קלי בית-הכנסת וספסלים ויריעות ששכבת-הכנסת דיינם בבית-הכנסת⁽⁵³⁾ וכי, ולכן יכול הגבאי לקרם בצרוף אנשי העיר ולהוציא הפעות לחלין⁽⁵⁴⁾.

(53) ולענין לקחת ספסלי בית כנסת לשימוש פרטי, כגון לשמחה משפחתית וכדו', כתב הערוך השלחן (סי' קנד סי"ב) שמותר לעשות כן, וחשוב הדבר כאילו התנו מתחילה לקחתם, כיון שכך הוא המנהג. ובספר גנזי הקודש (פי"ג הע' ה) כתב בשם הגר"ז קרליץ שאף על פי שבספסלים פשוטים מסתבר שמנהג העולם לקחתם לשמחות, ויכול להיות שחשוב הדבר כאילו התנו עליהם מתחילה להשתמש בהם, מ"מ ספסלים כבדים המיוחדים לבית כנסת בלבד, אי אפשר לומר שחשוב הדבר כאילו התנו עליהם, ואי אפשר לקחתם אלא אם כן התנו הדבר במפורש.

אמנם לכתחילה, כתב לקמן (סי' קנד ס"ק לו) שראוי לכל אדם המתנדב דבר לבית הכנסת או לגוברים, להתנות שיהיו רשאים להשתמש באותו דבר.

לז

הלכות בית הכנסת סימן קנג

שאז יעשה בו היחיד מה שירצה (לו) *בהסכמת הצבור. (לו) והוא הדין לכל דברי (טו) קדשה שזכרו באן, (לח) דכלהו גרידי בתר בית הכנסת: הגה *יחיד שבעה בית הכנסת ונתנה לקהל, (לט) דינה בבית הכנסת של קהל, אבל אם שיר לעצמו בה שום כח, אין לה מקור כי אם על-פי הקהל וצל פיו או יחשיו (א"י והנהגות אשר"י פרק בני העיר), (מ) *וכל זה לא מגירי אלא (מא) כשיש להם בית הכנסת אחת, אבל אם אין להם רק בית הכנסת אחת (מב) *אסור

באר היטב

אורחיים, ע"כ, ומ"מ לא חמיר מבחכ"נ, מ"א: (טו) קדשה. כל כלי בחכ"נ וספסלים וריעות, ע"מ א:

באר הלכה

ולא בירא להו דין זה. ואחר-כך מצאתי בספר חמד משה שכתב גם כן דלאו כל יחיד שזה לענין זה בסתם, אם לא שהוא חשבי כרב או שירי, דודאי גבאי בעלמא אף שהוא מתעסק ומצנה בבנינם, משום הכי לאו כלי עלמא אדעתא דידה ורעונו נותנים, עין שם, וצ"ל לא העסקתי דין זה דהש"י במשנה ברוח: *בהסכמת הצבור. עין במשנה ברוח מה שכתבנו בשם המגן אברהם, ולפי זה משמע דאם לא היה המכירה במעמד אנשי העיר דאין המכירה חלה כלל, והצבור שהיה זה לא היה נותן דעתם באופן זה. אבל מבאר הגר"א משמע דדיונו כמו ו' טובי העיר בלא מעמד אנשי העיר כבפסוקים, דמהני מכירתם, אף דצריך אחר כך להעלות הדמים בקדשה: *יחיד שבעה וכו' דינה בבית הכנסת של קהל וכו'. הרב סתם ולא פרש במאי איירי בקאן, אם בכפר או אפלו בכרך. והנה באור ורוע, מקור האי דינא, מבאר דבין בכרך ובין בכפר מנין, ואפלו הכי יש לה מקור על-פי הקהל בעצמו (ולכל היתר בצדוק הנותן, דכ"א דסיפא). אכן האור ורוע כתב כן משום דאזיל לטעמה שם דצדפותא דכרך הוא משום דמסתמא נהני מעלמא להוצאות הבנין, ומשום הכי בנידון זה שהיה בית הכנסת של יחיד אלא שהקדשה, אם כן אפלו הקדשה לבני כרך נמי לא וכו' בה עלמא ואין להם שום חלק בה, רק לבני העיר בעצמם, או גם להנותן יש בה כח אם שיר לעצמו בה שום נכות ככסיפא, ולפיכך נמכרת, מה שאין כן לדיון דמחזיקין בשיטת הני פוסקים דבכרך אפלו כנו בעצמם בלא סיוע מעלמא, נמי יש לכלי עלמא חלק בה, דמסתמא הקדשה גם אדעתא דכלי עלמא, אם כן אפשר הוא הדין בנדרן זה והיחיד הקדש בית הכנסת לבני העיר: אם הם בני כרך, אפשר דהקדשה גם אדעתא דכלי עלמא, וזה לא מנני בה מירי דעת הנותן ודעת הקהל, קדין בית הכנסת של כרבים, ומצאתי בספר עלות תמיד שכתב כן באמת לדיון, עין שם, וכן משמע קצת מהדיוט לשנה דתשובת מהר"ש דוראן סימן ז, עין שם, אלא דלפי זה קצר הרמ"א בזה יותר מדי, ויותר מסתבא לומר דבכונה סתם הרב רמ"א, ובכל ענין יש לה מקור בזה, דאם אסור בבית הכנסת שרבים בוים דמקדשים אותו לכלי עלמא, לא אסור בנדר שנותן מתנה לצבור ודוע בלא שום שירי שלא כן להחליט להם לגמרי, רק שיר בו כח גם לכלי עלמא, וזה לא מסתבא כלל: וגם אי אפשר לומר דמשבא ליד בני הכרך ממילא נתקדש גם לכלי עלמא דמסתמא מתרצים הם בזה, דהא כבר כתב בחשבות משה"מ: מן דדוקא בשעת בנין אמרין כן משום דמסתמא בנו אדעת כן, אבל אי ברור לנו דלא כנו בשעת בנין כלל, לא אמרין דיתקדש ממילא לצבור הבנין אף על-גב שרבים מבני עלמא באים לתוכה להתפלל, וכמו שהעסקנו במשנה ברוח סעיף קטן לג, והוא הדין בנידון דידן, וכן נראה לשון הגר"א בבאור סעיף קטן כד וכה להמעין בו, ומכל מקום צריך עיון בזה: *וכל זה וכו'. אפסרים קאי, כדפרשנו במשנה ברוח, ושל כרבים, אפלו כנאו אחת מקדם אסורים למכר היראשונה, כן כתב המגן אברהם. אבל כל זה הוא רק לשיטתו, עין שם, אבל להש"י וסיעתו שהבאתי במשנה ברוח סעיף קטן מא אין שום ראיה לזה: *אסור למכור. עין במשנה ברוח, דלקנות מהו קדשה סתמא מטר ונתנו בכפרים דוקא, וכמו שכתב האלהי רבה, ובהאי גזתא כתב לקמן בסעיף יג סעיף קטן לג, ועין

ורמ"מ סי' סו פתב דכל דבר השיך לבהכ"נ כגון חצרות או מקוה אמרין מסתמא רבים נהני לזה, ולא מצו למכרן או לסגור למנע מהם

משנה ברורה

וכו'. הנה, שתלו בעת הבנין את הבית הכנסת על דעתו⁽⁴⁸⁾, וצל-כן דעתו חשובה אחר-כך כשבעה טובי העיר. (לד) וכל זה דוקא כשכנאוהו משלהם, אבל אם נדכו אחרים לזה אין מוציל מה שתלו הם בדעת היחיד, דשםא יש אחד בסוף העולם שאין דעתו נוחה בזה: (לו) בהסכמת הצבור. דודאי לא היה דעתם שיקמרו היחיד בית הכנסת שלהם בלא דעתם, אלא להכי אהני דעת היחיד, דלא בעי טובי העיר, רק במעמד אנשי העיר לכו, וגם לא מצי אנש דעלמא לעכבו מ"א. ואם בפרוש תלו בדעת היחיד שיכול למכר ויעשה מה שירצה בלא הסכמתם, אין צריך לעשות בהסכמתם⁽⁵⁰⁾ ג"צ וא"ר. ועין בבאור הלכה מה שכתבנו בזה: (לי) והוא הדין לכל דברי קדשה. פרוש, כגון תבה ומטפחת וכדומה הנזכרים בסעיף ב, דינים כמו בית הכנסת עצמו לענין זה. (לה) דכל היכי דאיהו געשה אדעתא דכלי עלמא, כגון דכרבים, הנה נמי געשו מסתמא אדעתא דכלי עלמא, וזהו מה שכתב המחבר: דכלהו גרידי בתר בית הכנסת. (לו) וכן כל דבר השיך לבית הכנסת, כגון חצרות או מקוה, אמרין גם כן כי האי גזתא, ולא מצי למכרן או לסגור למנע מהן אורחין, ומכל מקום לא חמיר מבית הכנסת. וכן מה שזכר בסעיף זה דשבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר בפסוקים יכולים להוציא הדמים לחלין, לאו דוקא בבית הכנסת, אלא אפלו בתשמישי קדשה הדין כן, אף מכל מקום יש חלוק ביניהם, דבתשמישי קדשה אף דמטר להשתמש בדמיהם כשנזכר בשבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר בפסוקים, (לו) מכל מקום הם גופא בקדשמהו קימי ביד הלוקח, דקדשת הגוף ניהו ואין יוצא לחלין, אבל בית הכנסת ותשמישי מצוה מטר להשתמש בהן, כמו שכתב לקמן בסעיף ט מ"א וא"ר וש"א. ועין לקמן בסעיף יו⁽⁵¹⁾ ובסימן קנד סעיף ג במשנה ברוח ובאר הלכה⁽⁵²⁾: (לח) דכלהו גרידי בתר בית הכנסת. כל כלי בית הכנסת וספסלים (לח) ויריעות שבבית הכנסת דינים בבית הכנסת⁽⁵³⁾, וצל-כן כשזכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר בפסוקים, יכולים להשתמש בעצות לכל מה שירצו, ואי לאו הכי, (לט) לא וכן הוא לפי פשוט דברי המגן אברהם שהעתיק דברי הר"ן בשם הירושלמי על דברי השלחן ערוך. ובספר קובץ על הרמב"ם, הלכות תפלה פרק יא, כתב דנראה לו דאפלו בכרבים יכולים למכרם לדברי הר"ן, ודוקא לענין מכירת בית הכנסת גופא אמרין דלא מחלי רבים חלקם לשבעה טובי העיר, מה שאין כן בזה, ולכן יכול הגבאי למכרם בצדוק אנשי העיר ולהוציא המעות לחלין⁽⁵⁴⁾: (לט) דינה בבית

הכנסת של קהל. ונמכרת על פיהם לכו, ולא בעינן דעת הנותן בזה כלל⁽⁵⁵⁾: (מ) וכל זה. פרוש, הא דכפרים (מ) או של כרבים שתלו אותו בדעת יחיד: (מא) כשיש להם בית הכנסת אחת. המגן אברהם פרש דרצה לומר, כשכנאו עכשו אחת, אבל כשיש להם שני בתי כנסתיות מקדם, אסור למכר אחד⁽⁵⁶⁾: אבל להש"י ברש סימן קנב מטר אפלו באופן זה⁽⁵⁷⁾, וכן דעת האלהי רבה שם בזה, וכן משמע מבאר הגר"א: אבל כל זה דוקא כשאותו בית הכנסת מנוח והוא מחזיק לכלם, דאי לאו הכי פשוט דלכלי עלמא אסור. כתבי האחרונים, דאפלו בכרבים היכא דכנאו אחת טובה מטר לתור הראשונה, דודאי כלי עלמא יתיר להו בזה⁽⁵⁸⁾ ויכרך העסקנו זה לעיל בסימן קנב. (מל) וכן עצים ואבנים מראשונה, מטר להשתמש בהן ולהוציאן לחלין על-פי שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, דמאי אכפת להו לבני עלמא בזה, כיון שיש להם מקום טוב להתפלל: (מב) אסור וכו'. אפלו בשבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, ואפלו כשמוכרים זה כדי לקנות אחת, דומיא דסתירה

שער הציון

(לד) מגן אברהם ואלהי רבה ונחלת צבי: (לה) ר"ן: (לו) מגן אברהם: (לי) פן איתא בחדישי הרמב"ן בפרק בני העיר והירש"א וזה"ל. ועין בפרי מגדים שהתעורר מלשון הרמב"ם דמשמע להפוך, וילקמן נאריך בזה אי"ה: (לח) מגן אברהם בשם הר"ן. ולא העסקתי סוף דברי, דלקמן בסימן קנד סעיף ו בהג"ה סתם הרמ"א דהפרכת שלנו אין לו דין תשמישי קדשה: (לט) אבל שלא להוריד הדמים מקדשה מטר בפסוקים, וכן בפסוקים לדעת הקובץ על-די הגבאי לכו: (מ) פרי מגדים: (מל) משאית בגמין וקנסת הגדולה ואלהי רבה, דלא כמגן אברהם:

הלכות בית הכנסת סימן קננ

(מג) למכרו, דהא אפלו לסתרו אסור עד שבינו אחרת (וכינו ירוחם נ"ג ח"ה). כל דבר שבקדושה (מד) שנמכר ומתן לשונות, נמכר בלא הכרזה (מה) ואין בו אונאה. (מו) אבל דבר שאסור *לשונותו (טו) לקדושה קלה (מו) צריך הכרזה (רשב"א סי' תרי"ז): ח' לבנו בית סתם והקדישוהו אחר-כך לבית-הכנסת, (מח) דינו בבית-הכנסת, אבל (מט) אינו קדוש עד (י"ז) שיתפוללו בו (נ) אפלו אם בנאוהו לשם בית-הכנסת, וכו' שיתפוללו בו

ל ירושלמי ותבאר
הרא"ש שם

באר היטב

(טו) לקדושה קלה. מ"א מוחק פבוח אלו וצ"ל שאסור לשונות צריך הכרזה, ע"ש: (י"ז) שיתפוללו בו. ע"ל ס"ק ו' מש"ש. יחיד שבנה בהכ"ז לא יכול לתור

אנשי העיר, ועל-כפנים פירן שיש מכשול הו"ל למצוה דברים ויש לסמוך שיהיו ראשים גט במי שבשעת ירד גמן חזר להחפול בו האורחים, ושוב נמכר הבית לאחר ונמכר לאחר

משנה ברורה

דאסור אפלו באופן זה, וכפ"ל בסימן קנב: (מג) למכרו. אם לא (מנ) שירצו לקנות בדמים אחרת בגונא דליקא למחש לפשיעוהא, (מנ) כגון שזמן בית-הכנסת לקח ואינו חסר אלא נתינת המעות, אז מתר (מד) על-ידי שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר: (מד) שנמכר ומתן לשונותו וכו'. פרוש דבר זה הוא על-פי המבאר ברש"א, באחד שצפה שבית זה יהיה לעניים שייאכלו הפרות, ולא יעשו בני הקהל שום הכרזה, ואחר-כך רצו הקהל למכר הבית ולקנות בדמים דבר אחר שיתהא נושאת הפרות לעניים, וכתב הרש"א דצריכים הכרזה בשעת המכירה, דכיון שצוה שכל בית זה במתנה למי שירצו, ואם-כן בודאי אין הצבור יכולים לתן בית זה במתנה למי שירצו, ואם-כן הוא הדין דאין ראשאים למכר בלא הכרזה, דכל שלא הכריזו אנו רואים כאלו מוזלי בקרקע זו, ודלמא אם הכריזו היה נמצא מי שיפסול, ומה לי נותנים קלה במתנה ומה לי מוזלי במקצתה, עד כאן דבריו. וצ"ע נפרש דברי רמ"א: "כל דבר וכו' ומתן לשונותו", הינו שהמוכרים יש להם רשות בלאו הכי לעשות בדבר הנמכר מה שירצו, לא בעו הכרזה, דלו יהא דבשכיל מניעת הכרזה נמכר בזול, נמי לא אכפת לו, דמי גרע מאם נתנו במתנה לאחר: (מה) ואין בו אונאה. מרי במכירת קרקע וכתים, ומשום שאין אונאה לקרקעות⁶¹, ואשמיעינן דלא תימא דהוה כשליש דאפלו בכל-שהוא מכרו בטל משום דכיון דלומר לתקוני שדחתיה ולא לעוותיה, אלא הוה כשלקח, אבל במכירת מטלטלין בודאי יש אונאה: (מו) אבל דבר שאסור לשונותו. כך צריך לומר, ודינו כדלעיל בשם הרש"א, שצריך הכרזה כדי שלא ימכר בזול, וממילא יש אונאה גם-כן, ואפלו בקרקעות [פמ"ג]: (מו) צריך הכרזה. דוקא בקרקע, אבל במכירת מטלטלין אין צריך הכרזה, כדאיתא בחשון משפט סימן קט"ז⁶² [ט"ז]: ח' דינו בבית-הכנסת. רוצה

שערי תשובה

ומסבירים רב בני העיר, אף בלא זכירה, עין שם. ועין לקמן ס"ק יח. ועין שם סימן ז בענין בהכ"ז דק"ק הוראדנא והאורחים יושבים שם לפעמים כמו חצי שנה, אבל בשכיל דמקלעי לפעמים מעולם לא; וגם כתב ש"ל דגם בכ"ז שז"ה מכירים והם נראים גליות ואין אחר מאנשי העיר מתערב בעסקיהם, אפשר דאפלו בכ"ז יכריזו למכר אף בלא אנשי העיר, ע"ש: [י"ז] שיתפוללו בו. ע"ה"ט. ועין בחותמאי סימן גט במי שבשעת ירד גמן חזר להחפול בו האורחים, ושוב נמכר הבית לאחר ונמכר לאחר

באר הלכה

לקמן בבאר הלכה מה שכתב שם בזה. ונראה דהינו דוקא בגונא היכא דליקא למחש לפשיעוהא, דאי לא הוה מכירת דאסור שמה לא יקנה אחר כך הדבר קדושה, וכמו שכתב הפג"א אברהם פ"ט זה לענין לקנות בדמים אחרת, ואף שלענין לקנות קדושה חמורה לא הזכיר, כזה יש לומר דנקטה ברישא והוא הדין בסיפא: * לשונותו וכו'. הנה זה נכבז מחשבות הרש"א. וכלאורה לפי דעת הפג"א אברהם דלא נרשין "לקדושה קלה", באורו דוקא כשאסור לשונותו כלל אפלו לקדושה חמורה וכן שצוה הפקד"ש על כך אז צריך הכרזה, אבל אם יש להם רשות לשנות לקדושה חמורה, כגון על-ידי ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר וכו'. אז נחשב כשלהן ואין צריך הכרזה, וכן מוכח באמת פנות הרש"א, דהא הוא תולה השעם במצי ויחייב לה במתנה, והוא סבירא לה בעצמו כדחישו בפרק בני העיר דלענין מתנה לא בעינן ד' טובי העיר לחוד, וכן הוא גם-כן דעת הרמב"ם. איבא דקדושה, ולפי זה, לפי פסק הפג"א אברהם בעצמו שפסק לקמה בסעיף-קטן כו דבמתנה צריך דוקא ז' טובי העיר במעמד אנשי העיר, ממילא במכירה על-ידי ז' טובי העיר שלא במעמד אנשי העיר לכ"ז הכרזה? ואפשר דהפג"א אברהם סמך בעקר הדין על טעם הר"ן שהעתיק הפג"א אברהם בשמו בסעיף-קטן יח, דהוה לשונות שם: דלא מצינו הכרזה אלא בדבר שמשל על בית-דין לעשותו, כגון בית-דין שמוכרין להגבות לאחרים וכו', אבל בדבר שאנו עושין מדיעמנו ואין אנו צריכין לו לבית-דין לא חזק בו הכרזה, עד כאן לשונו. ומשמע להקדא לפי זה ד' טובי העיר לחוד נמי לא בעו הכרזה, דהרי הם אנשי העיר בעצמן ועומדים בשלחם, וכן משמע מלשון הטור ומביאו הרמ"א בחשון משפט סימן קט"ז סעיף א בהג"ה, שכתב דכיון שנמכר שלא מדעתו בבית-דין צריך שומא וכתרה, עין שם, ובאמת הלא מבאר בר"ן ובשאר ראשונים שם על-כפ"ל פנים ז' טובי העיר לחודיהו לא גריעי כחם מכל אנשי העיר בלא ז' טובי העיר, ואם-כן אם ניקא דעל-ידי ז' טובי העיר לחוד בעי הכרזה משום דאסור לשונותו לקדושה קלה, אם-כן אם מכרו כל אנשי העיר בלא ז' טובי העיר נמי לכעו הכרזה, דהא אינהו גם-כן אינם ראשאים לשונות לקדושה קלה, וזה דבר דלא מסתבא כלל שגני העיר בשלחם צריכין הכרזה, אלא על-כרחיה דלא תליה כלל בזה, דאם החמירו חכמים בדבר שבקדושה שלא להקל בהם ולא בדמיהם, ונזיר דלא אלימא כחם לאפקוחי לחלין

לומר: אף-על-גב דמתחלה נשתמשו בה להדיט, מכל מקום נצטית בבית-הכנסת לכל מלי, ונראה דאפלו לכתחלה שרי. ועין לקמן סימן קננ סעיף כא, ולעיל סימן קמז סעיף א בהג"ה. והתם ענין קדושה היא, וזכא בית-הכנסת תשמישי מצוה היא⁶³, כמו שכתבו הפוסקים: (מט) אינו קדוש. דנקמא לו הנזק לאו מלתא היא ומתן לשונות הבית לחל. ועין לעיל במשנה ברורה סעיף-קטן יח דמרי הקא (מה) שבנאוהו הקהל ממעות חלין שיש להם, אבל כשנבדו המעות לצורך בית-הכנסת, אסור לשונות הבית להורידו מקדושתו לחל, ומכל מקום צדין אין לו קדושת בית-הכנסת לכל מלי רק שאסור לשונותו (ועין שם בבאר הלכה שהבאנו שם דעת הש"ז, דאפלו בגבוי המעות לצורך בית-הכנסת גם-כן אין האסור לשונותו, רק שמכל מקום לבסוף הוא מחיב לקיים גזירות⁶⁴). (מו) ויחיד (מו) שבנה בית-הכנסת, אף שצדין לא התפוללו בו ואין לו קדושת בית-הכנסת, מכל מקום אינו יכול לחזור בו, דהיינו כאלו נדר צדקה לרבים⁶⁵, (מח) אבל אם עשה מטפחת לספר-תורה שלו שיש לו בביתו ואין קורין בו ברבים, כל שלא נשתמש בו לספר-תורה יכול לחזור בו, דהזמנה לאו מלתא היא [מ"א], ומשמע דלא הוי נדר כלל לדעתו. ועין בפריימגדים שהביא בשם האלה נפה דדין זה לא נהירא⁶⁶: (נ) אפלו אם

שער הצינן

(מג) מנא אברהם: (מג) מגלה כ"ז ע"א: (מד) דאי לא הוה אסור למכר לכתחלה לכלי עלמא, וכמו שכתבנו לעיל במשנה ברורה סעיף-קטן יא⁶⁷, ע"ש: (מה) ועין רמב"ם פ"ק א מהלכות בית-הבחינה דין כ: (מו) מפשטות לשון הפג"א אברהם בסעיף-קטן כא שכתב "ויהי שבעה" משמע דבצבור שבנאוהו ממעות חלין שהיה להם מתן לחוד בהם מזה לגמרי, דלא שייך בזה שם נדר: (מז) משמע מלשון זה דאפלו לא אמר בהקדא: הרי עלי מקום לבנות בית-הכנסת, רק שבנה סתם הנזק לשם בית-הכנסת, הרי הוא גם-כן בכלל נדר, וכן משמע בב"ח, ודלא בעלת-תמיד שמשמע שם הפוך זה: (מח) נראה לי השעם בפשיטות, דכבני בית-הכנסת פירן דסתמא הוא לצורך רבים, ממילא הוא נדר אף שלא אמר כפרוש בפה, מה שאין כן בספר-תורה אין מהעשיה ראיה דלרבים הוא, דיהא על-ידיה נדר, אבל אם אמר בפיו: מטפחת זו אני מנדב לקדושת ספר-תורה, לא גרע מדבר-מצוה בעלמא שאמר שיעשה, שמתחב לקיים דבריו:

הלכות בית הכנסת סימן קנג

ביאורים ומוספים

[שנה"צ ס"ק מד]

דאי לאו הכי אסור למכר לכתחילה לכלי עלמא, וקמו שכתבנו לעיל במשנה בדין סעיף-קטן יא⁵⁹.

59) שם ביאר שלכל הדעות אסור לכתחילה לשנות מקדושה לקדושה כיוצא בה, ואפילו כשאין לחוש לפשיעה אסור, כיון שצריך להעלות הדמים בקדושה בדוקא [אך אם היה בית הכנסת רעוע, או שהיה קטן מלהכיל את כל האנשים, מותר לכתחילה לשנותו לקדושה כיוצא בו].

[משנ"ב ס"ק מד]

דלוי זהא דבשכיל מניעת הכרזה נמכר בזול, נמי לא אכפת לן, דמי גרע מאם נתנו במתנה לאחד⁶⁰.

60) וטעם הדבר מבואר בגמ' (מגילה כו, ב), שאם לא היתה להם טובת הנאה לא היו נותנים לו, וממילא חשוב הדבר כמכירה. ולפי זה כתב להלן (ס"ק סח), שאסור ליתנו ליושבי עיר רחוקה, כיון שאין הם נהנים מיושבי אותה עיר ואף אינם עתידים ליהנות מהם.

[משנ"ב ס"ק מה]

שאין אונאה לקרקעות⁶¹.

61) אמנם לענין איסור אונאה, כתב הסמ"ע (חומ"מ סי' רכו ס"ק נא) בשם המהרש"ל שעוברים אף בקרקעות, ולא נתמעטו אלא מתורת אונאה וביטול מקח, ובהגהות רעק"א שם הביא שכן סוברים הרמב"ן (ויקרא כה טו) והחינוך (מצוה שלו), אך כתב בשם המשנה למלך (פ"ד מהל' מלוה ולוה ה"א) שמדברי התוס' (בבא מציעא סא, א ד"ה אלא) מבואר שגם איסור אונאה אין בקרקעות.

וכן כשהאונאה היא מוחצה או יותר ממחצה משווי הקרקע, כתב המחצה"ש (על המג"א ס"ק יט) שהרמ"א (חומ"מ סי' רכו סכ"ט ובסמ"ע שם ס"ק ג) כתב לענין שאר קרקעות שיש אומרים שבאופן זה יש אונאה והמקח בטל, ואם כן גם בקרקע של קדושה הדין כן.

[משנ"ב ס"ק מח]

והקא בקרקע, אבל במקדש מטלטלין אין צריך הכרזה, כדאיתא בחשן-משפט סימן קט⁶².

62) וטעם הדבר מבואר בגמ' (כתובות ק, ב) וברש"י שם (ד"ה שמא), שיש חשש שמא יגבבו המטלטלין כשיאספו הקונים לראותם כדי לקנותם.

[משנ"ב ס"ק מח]

ועין לקמן סימן קנג סעיף כא, ולעיל סימן קמד סעיף א בהג"ה, והתם ענין קדושה היא, והקא בית-הכנסת תשמישי מצוה היא⁶³.

63) וביאור הדברים, שהוקשה לו ממה שנתבאר שם שאין לקנות מעילים לספר תורה מדבר שנשתמש בו הדיוט, וכן אין לעשות מפות לספר תורה מדברים ישנים שנעשו לצורך הדיוט, ואם כן מדרע מותר לעשות בית הכנסת מבית שנשתמש בו תחילה להדיוט. וחילק, שבתשמישי קדושה יש להחמיר יותר מבית הכנסת שאינו אלא תשמיש מצוה.

[משנ"ב ס"ק מט]

דאפלו בגבוי המעות לצורך בית-הכנסת גם-כן אין האסור לשנותו, רק שמפל מקום לבסוף הוא מחיב לקיים נדר⁶⁴ וכו', דהני כאלו נדר צדקה לנבים⁶⁵ וכו', דדין זה לא נהירא⁶⁶.

64) ובביה"ל שם (ס"ה ד"ה אין משנין) נשאר בצ"ע אם לפסוק לדינא כהט"ז.

65) וכמבואר בשו"ע להלן (סי"ד) ובמשנ"ב שם (ס"ק פא), שכשאומר 'קרקע זו לבית הכנסת' הרי זה נדר, וכדאמרין 'בפיך זו צדקה'. והוסיף בשעה"צ כאן (ס"ק מז), שאף שכאן לא אמר בפיו, רק שבנה את הבנין בסתמא לשם בית כנסת, מ"מ הרי הוא בכלל נדר.

66) שהרי כתב השו"ע (יו"ד סי' ריג ס"ב) שגם כשאומר שיעשה איזו מצוה הרי זה נדר, וראה מה שיישב בשעה"צ ס"ק מח.

